

Milli ideya XXI əsrin yeni geosiyasi çağırışları fonunda

III MƏQALƏ

Cəmiyyətin birlik rəmzi

Əsrimizin yeni çağırışlarının ümumi mənasından bir sıra məntiqi nəticələr çıxarmaq olar. Onlardan biri, şübhəsiz, hər bir müstəqil dövlətin daxili birliyini təmin etmək səviyyəsi ilə bağlıdır. İndi dünya miqyasında baş verən proseslər bir tərəfdən qloballaşmaya faktiki olaraq yeni anlam vermək cəhdinin olduğunu göstərir, digər tərəfdən isə dövlətlərin daxili birliyi məsələsinin daha da aktuallaşdığına işarə edir.

Qloballaşmanın yeni anlamı bütövlükdə fəlsəfi və politoloji düşüncə üçün maraqlıdır. Bu proses yeni başlamışdır və onun yekun mənzərəsini indidən görmək çətindir. Lakin aydındır ki, bu dövəmdə milli müstəqil dövlətçiliyin mövcudluğu şərtləri yeniləşə bilər.

Deməli, hər bir müstəqil dövlət çoxvərianthlı ssenarilərə hazır olmalı və özünün mövcudluğunu saxlamağı bacarmalıdır. Burada ən çətin ondan bəzətdir ki, dünya miqyasında ölkədən kənarda nələrin ola biləcəyini öncədən proqnozlaşdırmaq imkansızdır.

O halda dövlətin öz daxilində çox güclü “immun sistemi” qurması yeni anlamda strateji əhəmiyyətliyi ön sıraya çıxarmış olur. Dövlətin daxili “immun sistemi” cəmiyyətin birliyi səviyyəsi ilə sıx bağlıdır. Milli ideya kontekstində bu onu ifadə edir ki, yeni çağırışlar istər-istəməz cəmiyyətin birliyini və həmrəyliyi daha da gücləndirməyi tələb edir. Əslində, proseslərin bu istiqamətdə gedəcəyini Azərbaycan Prezidenti öncədən görmüşdür. Onu kifayət qədər aydın və yığcam ifadə etmişdir.

2024-cü il fevralın14-də İlham Əliyev Prezident seçilməsi ilə bağlı təşkil edilmiş andiçmə mərasimində bəyan etmişdir: “Bu gün Azərbaycan xalqı bir yumruq kimi birləşib. Bizi birləşdirən ümummilli məsələ Qarabağın azad edilməsi idi. Bu məsələ artıq öz həllini tapdı və bu birlik daimi olmalıdır”.

Bu yığcam fikirlərdə Azərbaycan Respublikasının 1993-2020-ci illərdə keçdiyi yolun milli ideya kontekstində gözəl və dəqiq ifadəsi vardır. Burada üç incə aspekt vəhdət halında məntiqi olaraq verilmişdir. Birinci, günün reallığı: “Azərbaycan xalqı bir yumruq kimi birləşib”. İkinci, bunun səbəbi milli ideyanın reallaşmasıdır. Konkret olaraq: “Bizi birləşdirən ümummilli məsələ Qarabağın azad edilməsi”dir. Üçüncü, mövcud vəziyyətin tələbi: “bu birlik daimi olmalıdır”!

Milli ideya, tarixi zaman və tarixi yaddaş

Bəlkə də fəlsəfi təfəkkürdən kənarda sonuncu qısa tezis tam mənası ilə asan dərk edilmir. Lakin birliyin daimi olması fəlsəfi prizmada ən azı üç cəhəti ehtiva edir. Onlardan biri “birlik” anlayışına tarixi zamanda baxmaqla bağlıdır. Azərbaycan Prezidenti bu anlamda həm birliyin mövcudluğunu fiksasiya edir, həm də daim yeniləşməkdə olan proses xarakterinə işarə verir. Yəni hər mərhələdə cəmiyyətin birliyini tarixi zaman yaradır. Birlik daima tarixi zamanda aktuallaşır və əyaniləşir.

İkinci məqam tarixi zamanda birliyin əbədi olmasının praktiki reallaşması

formasını ilə bağlıdır. Burada keçmişlə indinin və gələcəyin qarşılıqlı əlaqələrinin elə konkret fəlsəfi və daha konkret səviyyədə siyasi-nəzəri formulunu yaratmaq lazımdır ki, müsbət praktiki nəticə versin. Bu baxımdan dövlət başçısı İlham Əliyev qısa bir tezisə Azərbaycan fəlsəfi, elmi və siyasi nəzəriyyəsi qanunlarında dövlətçilik baxımından prinsipial strateji əhəmiyyət daşıyan vəzifə qoymuşdur.

Üçüncü aspekt tezisə birliyin nəyin nəminə təmin edilməsinin fəlsəfəsi ilə bağlıdır. İlham Əliyevin birlik məsələsini vurğuladığı kontekstin mənası göstərir ki, söhbət güclü müstəqil demokratik dövlət quruculuğu nəminə birliyin təmin edilməsindən gedir. Bu ideyanın bir qədər əyani ifadəsi azərbaycançılıq və multikulturalizm xəttindən kənara çıxmamaq tövsiyəsidir.

Bu məqamda üç faktorun dərkə çox önəmli görünür – tarixi zaman, tarixi yaddaş və birlik! Bəs onları tam olaraq özündə hansı faktor-proses ehtiva edə bilər? Fikrimizcə, o, milli ideyadır! Yalnız uğurlu və konkret hədəfli milli ideya bir forma və məzmun olaraq vurğuladığımız məqamların daşıyıcısı olar bilər!

Azərbaycan Prezidenti məsələnin bu aspektini də andiçmə mərasimində məharətlə ifadə etmişdir. Dövlət başçısı yuxarıda vurğuladığımız fikirlərin davamı olaraq demişdir: “Milli birlik daimi olmalıdır, çünki Azərbaycanın önəmi qalır, dünyada oynadığı rol artır. Əlbəttə, bizə qarşı bundan sonra da ideoloji təxribatlar nəinki istisna deyil, bunlar qaçılmazdır və biz bunu demək olar ki, gündəlik həyatda görürük. Bizim işimizə kölgə salmaq, bizi diskriminasiyaya uğratmaq, Azərbaycan haqqında əsassız və yalançı, mənfi imic yaratmaq - biz bütün bunları gündəlik həyatda görürük, Azərbaycan xalqı görür və bundan hiddətlənir”.

Bu fikirlərdə faktiki olaraq yeni tarixi mərhələdə milli ideyanın “daxili intellektual immun sistemi”nin başlıca parametrlərinin bir qismi əksini tapmışdır. Onları detallı şəkildə göstərək.

Azərbaycan Prezidenti məsələni milli birliyin daimiliyinin təmin edilməsi kontekstində qoyur. Bu, baza yanaşma, təməl şərtidir – istənilən halda milli birlik təmin edilməlidir. Deməli, hər bir anda bu birliyin pozulmasına olan cəhdlər qətiyyətlə neytrallaşdırılmalıdır. Yəni bəri başdan bilməliyik: Milli birlik uğrunda savaş olacaq və bu, davam edəcək! Bütöv cəmiyyət, dövlət strukturları (o sırada alimlərin, xüsusi olaraq AMEA-nın yeri və rolu ayrı olmalıdır) milli birliyin dinamik təmini üçün çalışmalıdır. Eyni zamanda, Prezident İlham Əliyev bu məsələni çox ciddi mənada iki səviyyədə aktuallaşdırır.

Birinci, milli birliyin təmininin nəzəri obrazının təməl prinsiplərini ifadə edir.

İkinci, onu reallaşdırmağın böyük milli məsuliyyət olduğunu göstərir. Yəni problem bəri başdan onun nəzəri təsəvvürü ilə reallaşması zərurliyinin vəhdətində müəyyən edilir. Bu o deməkdir ki, cəmiyyətin hər bir kəsimi yalnız sözlə kifayətlənməməli, obrazlı desək, “hər kəs əlini daşın altına qoymalıdır”! İstənilən bölücülüyn qarşısı alınacaq. Min cür bəhanə ilə yad mədəni elementlərinin dominantlığına cəhd edənlər ciddi təkpi görəcəklər. Yeni mərhələdə milli ideya kontekstində milli birlik məsələsi qətiyyətlə aktuallaşdırılmışdır!

Bu aktuallıq və məsuliyyətlik fonunda milli birlik məsələsinin səbəblərini də dövlət başçısı detallı şəkildə ifadə edir.

Birincisi, “Azərbaycanın önəmi artır”. Hansı mənada və aspektlərdə? Müasir mərhələdə milli dövlətin müstəqilliyini təmin etməsinə əhatə edən bütün aspektlərdə və istiqamətlərdə! Bu mənada, ümumi səviyyədə Azərbaycanın önəmi həm də onun milli təhlükəsizliyi təmin etməyin daha da aktuallaşmasını ifadə etməkdədir!

İkincisi, “Azərbaycanın dünyada oynadığı rol artır”. Milli ideya kontekstində çox vacib tezis-göstərişlərdən biridir. Yeni tarixi mərhələ üçün onun konkret mənası: Azərbaycan artıq regional lider kimi, regionlararası miqyasda liderliyə hədəflənmişdir və bu da avtomatik olaraq global miqyasda geosiyasi oyunçu kimi müəyyən öhdəliklər və məsuliyyət üzərinə götürmək deməkdir. Milli ideya bu istiqamətdə əsas motivəedici və hərəkətverici qüvvə olmalıdır!

Üçüncüsü, lakin – “bizə qarşı bundan sonra da ideoloji təxribatlar nəinki istisna deyil, bunlar qaçılmazdır”. Burada maraqlı formada milli ideyanın, adətən, diqqət etmədiyimiz bir özəlliyinə işarə vardır. Yəni milli ideya həm də toplumun “daxili immun sistemini” intellektual vasitələrlə elə stimullaşdırılmalıdır ki, cəmiyyət vahid orqanizm kimi kənar təxribatları zərərsizləşdirə bilsin.

Dövlət başçısının fikirlərinə “biz bunu, demək olar ki, gündəlik həyatda görürük” kimi davam etməsi artıq bizim bu informasiya savaşının hədəfində olduğumuzu ifadə edir. Bu da fərd və toplum olaraq yenə də Azərbaycan, Vətən, müstəqil dövlət nəminə məsuliyyətli olmağı tələb edir. Yəni heç bir ideoloji təxribata uymamalı, kimlərsə oynadığına çevrilməməliyik.

Sırr deyil ki, Prezident çox düzgün diaqnoz vermişdir və kənar təxribatçı təsirləri görürük. Mədəniyyətimizə, milli kimliyimizə, müstəqil siyasətimizə qarşı müxtəlif üstüörtülü üsullarla və bəzən daxildəki səbatsız etnik qrupların məhdud sayda nümayəndələrinin əli ilə nələrsə etməyə çalışırlar!

Dördüncüsü, əsas məqsədləri – “bizim işimizə kölgə salmaq, bizi diskriminasiyaya uğratmaq, Azərbaycan haqqında əsassız və yalançı, mənfi imic yaratmaq”-dan ibarətdir. Prezidentin vurğuladığı bu məqam müəyyən mənada milli ideya çərçivəsində milli birlik məsələsinin mahiyyətini ümumiləşdirir. Yəni bir sıra dairələr nə qədər gəlişigözlə ifadələr (“insan haqları”, “demokratiya”, “liberalizm”, “söz azadlığı” və s.) işlətsələr də, əsas hədəf Azərbaycanı azərbaycanlıların Vətəni kimi, müstəqil güclü dövlət olaraq və məhz türk dövləti olaraq gözdən salmaqdan ibarətdir. Bu məqamda milli ideya və milli birlik fəlsəfi, tarixi, siyasi, mədəniyyət aspektlərində bir-birini tamamlayırlar. Həmin prizmada milli ideyanın yeni tarixi mərhələdə aktuallığının daha da artdığını görmək mümkündür.

Bütün bunların və yeni çağırışların fonunda milli ideyada tarixi yaddaşın cəmiyyəti birləşdirici aspektdə yeri və rolunun müəyyən edilməsi xeyli aktuallaşır. Bu məsələnin Azərbaycan Prezidentinin yeni vətənpərvər gənc nəslin yetişdirilməsi və vətəndaş cəmiyyətinin inkişaf etdirilməsi aspektlərində təhlili vacib görünür.

(ardı var)

Füzuli QURBANOV,
XQ-nin analitiki,
fəlsəfə elmləri doktoru